

SAKSFRAMLEGG

Til:
Universitetsstyret

Møtedato:
17.06.2020

Sak:

Høring om forslag til ny lov om universiteter og høyskoler - styring og ledelse

Innstilling til vedtak:

1. *Universitetsstyret godkjenner de innspill som fremgår av saksframlegget til Kunnskapsdepartementets høring om ny lov om universiteter og høyskoler angående styring og ledelse av institusjonene.*
2. *Universitetsledelsen gis fullmakt til å sammenfatte et høringssvar til KD*

Bakgrunn

Vi viser til at universitetsstyret i sak 16/20 i møtet 13. mai behandlet UiT Norges arktiske universitet sin høringsuttalelse til Kunnskapsdepartementets høring om NOU 2020:3 *Ny lov om universiteter og høyskoler*¹. Høringsuttalelsen omfattet ikke lovutvalget sine forslag til endringer i de delene av universitets- og høyskoleloven som gjelder styring og ledelse ved institusjonene, jf. kapittel 27 i utredningen, og kapittel 3 *Organisering og ledelse ved statlige institusjoner* i forslaget til ny lovtekst. I saksframlegget 13. mai het det:

Universitetsdirektøren viser til at det er sett i gang ein prosess i samband med at universitetsstyret i junimøtet skal ta stilling til styring og leiing ved UiT i kommande periode. Direktøren tilrår på bakgrunn av dette at styret ikkje tar stilling til denne delen av nytt lovforslag.

Til universitetsstyrets møte 17. juni blir det lagt fram sak om hvilken ordning for styring og ledelse på institusjonsnivå som skal gjelde ved UiT fra august 2021, når nåværende valgperiode for rektoratet utløper. I forberedelsene av saken er det gjennomført en intern høring og et nettmøte, og ansatte, studenter og ledere har hatt anledning til å diskutere disse spørsmålene i møter og også i media. Etter universitetsdirektørens vurdering ligger det nå til rette for at universitetsstyret kan ta stilling til denne delen av høringen, uten at det kan oppfattes som førende for de interne prosessene ved institusjonen.

¹ NOU 2020:3 er tilgjengelig på <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-3/id2690294/>

Utvalgets forslag

Utvalget foreslår følgende:

- Hovedregelen om at styrene for statlige universiteter og høyskoler skal ha elleve medlemmer videreføres. Fire medlemmer skal være eksterne, fire skal velges av og blant ansatte i undervisnings- og forskerstilling, ett medlem skal velges av og blant de teknisk og administrativt ansatte og to medlemmer skal velges av og blant studentene.
- Bestemmelsene om styring og ledelse ved private høyskoler videreføres.
- En ny bestemmelse som presiserer at eventuelle pålegg og instruksjoner til universiteter og høyskoler skal gis skriftlig.
- Universitets- og høyskoleloven presiserer at styremedlemmer skal opptre uavhengig, for å klargjøre at departementet eventuelt må instruere institusjonen gjennom styret som kollegialt organ.
- Bestemmelsene om styrets arbeid blir mindre omfattende, slik at styrene selv kan bestemme mer over eget arbeid.

Et flertall i utvalget foreslår følgende:

- Statlige universiteter og høyskoler skal ha ekstern styreleder. Institusjonene bestemmer selv om rektor skal ansettes eller velges.

Et mindretall i utvalget foreslår følgende:

- Dagens bestemmelser om at statlige universiteter og høyskoler selv kan bestemme om de skal ha ekstern styreleder og ansatt rektor eller valgt rektor som styrets leder videreføres.

Et flertall i utvalget foreslår følgende:

- Institusjonene oppnevner selv to av de eksterne styremedlemmene og departementet oppnevner de andre to eksterne styremedlemmene, inkludert styreleder.

Et mindretall i utvalget foreslår følgende:

- Departementet oppnevner alle de eksterne medlemmene.

Et flertall i utvalget foreslår følgende:

- Det skal ikke være ulik vekting av stemmene til grupper av ansatte ved valg.

Et mindretall i utvalget foreslår følgende:

- Dagens regler om vekting av stemmene til de ansatte videreføres.

Et flertall i utvalget foreslår følgende:

- En ny bestemmelse om at tre eller flere av styremedlemmene kan kreve lovlighetskontroll av et styrevedtak.

Universitetsdirektørens vurdering

Universitetsdirektøren foreslår at UiT støtter de forslagene som utvalget har vært enige om, jf. punktene ovenfor. Dette gjelder forslag innenfor §§ 3-1 (Styrets ansvar), 3-2 (Styrets oppgaver) og 3-3 (Styrets sammensetning). Herunder støtter UiT at det blir gjort presisering om at departementet kan gi skriftlig instruks til styret når instruksjonsmyndigheten ikke er avskåret, og jf. § 2-4 fjerde ledd (Faglig frihet og ansvar), og at bestemmelsene om styrets arbeid blir mindre omfattende.

Det foreslås at UiT støtter flertallets forslag om at Kunnskapsdepartementet og institusjonens styre oppnevner to av de eksterne styremedlemmene hver, jf. forslaget § 3-3. Det vil med en slik ordning være gode muligheter for å ivareta perspektiver og behov både fra nasjonale myndigheter, og ut fra institusjonens kunnskap om mulige styrekandidater. Både departement og institusjon bør ha som mål å finne fram til de beste kandidatene, uten hensyn til geografisk tilhørighet og at bestemte hensyn til representasjon fra grupper eller samfunnssektorer må ivaretas, annet enn krav til kjønnsbalanse i styret.

Det foreslås videre at UiTs tilbakemelding på øvrige deler av utvalgets forslag avgrenses til å gjelde lovforslagets §§ 3-3 (Styrets sammensetning), 3-5 (Rektor) og 3-6 (Valg av rektor). Dette kan anses som sentrale temaer når det gjelder vilkår for styring og ledelse også ved UiT.

Om styreleder-rollen og enhetlig ledelse

Flertallet i utvalget foreslår i § 3-3 at statlige universiteter og høyskoler skal ha ekstern styreleder, og i § 3-5 at styret selv kan bestemme at rektor skal velges. Mindretallet foreslår at dagens bestemmelser om at statlige universiteter og høyskoler kan bestemme om de skal ha ekstern styreleder og ansatt rektor, eller valgt rektor som styrets leder blir videreført.

Universitetsdirektøren foreslår at UiT støtter mindretallets forslag på dette punktet. De to mulige modellene for styring og ledelse på institusjonsnivå framstår som helhetlige og balanserte alternativer, hvor det kan være utfordrende å blande elementer til en ny modell, slik flertallet i lovutvalget forsøker. Det foreslås at UiT uttrykker støtte til at det fortsatt skal være mulig for den enkelte institusjon å velge mellom de to alternativene som framgår av gjeldende lov.

Den ene mulige utfordringen ved flertallets forslag gjelder forholdet mellom valgt rektor og ekstern styreleder. En valgt rektor vil ha sitt mandat fra ansatte og studenter oppslutning gjennom valg, uavhengig av styret og en ekstern styreleder. Rektor vil være valgt på et eget program for videre utvikling og drift av institusjonen, som også skal arbeides for gjennom styret. Samtidig vil en ekstern styreleder ha sitt mandat fra styrekollegiet og fra oppnevning gjennom Kunnskapsdepartementet. Det kan antas at et samarbeid i hovedsak kan være konstruktivt og godt på personnivå, men modellen har etter universitetsdirektørens vurdering noen innebygde svakheter. Det framstår som uklart om det er begrensninger i hvilken grad styret kan instruere en rektor som har tillitsvotum fra institusjonens ansatte og studenter, hvordan samarbeidsutfordringer kan håndteres, og hva som vil være situasjonen dersom den daglige ledelsen ved institusjonen ikke lenger har styreleders tillit. Dette vil unntaksvis kunne skje, og ordningen bør ta høyde for det. Det foreslås at en eventuell ordning med valgt rektor og ekstern styreleder bør utredes nærmere, for å klargjøre rammer for hvordan institusjonen skal kunne håndtere ulike grunnlag for to så sentrale roller, og hvordan utfordringer kan håndteres.

Den andre mulige utfordringen ved flertallets forslag har å gjøre med valgt rektor som enhetlig daglig leder for institusjonen, med ansvar for både den faglige og den administrative virksomheten. Universitetene er store og sammensatte institusjoner, og samlet ledelse av institusjonen krever en bredde i kompetanse og erfaring, hvor vitenskapelige kvalifikasjoner inngår. For å rekruttere på best mulig måte til en slik funksjon, mener universitetsdirektøren at kvalifikasjonsgrunnlaget bør reflektere en bredde i kompetanse og erfaring, og at kandidatene bør gjennomgå en grundig vurdering gjennom en rekrutteringsprosess, der flere hensyn og forskjeller i kandidatenes kvalifikasjoner må veies opp mot hverandre. Det foreslås at UiT peker på at dette vil være mer krevende å oppnå gjennom en ordinær valgprosess, og at en ansettelsesprosess normalt legger bedre til rette for en slik helhetlig vurdering. Det kan likevel finnes måter å håndtere dette på gjennom valg, ved å stille flere typer krav til kandidatene som gis anledning til å

stille til valg, legge til rette til rette for at valgprosessen gir kandidatene anledning til å presentere en bredde i kvalifikasjoner, og/eller å sørge for at det er tilstrekkelig styrke og tydelighet i organisering og ledelse av særlig de administrative og tekniske funksjonene på institusjonsnivå.

Om vekting av stemmer ved valg av rektor

Et flertall i utvalget foreslår i § 3-6 en endring av vekting av ansattes stemmer, fra at hver stemme i dag teller mer for undervisnings- og forskerstillinger enn for teknisk/administrative stillinger, til at det skal telle likt. Utvalgets mindretall foreslår at dagens regler om vekting av stemmene til de ansatte blir videreført, som innebærer at stemmene til ansatte i undervisnings- og forskerstillinger teller mer.

Universitetsdirektøren foreslår at UiT støtter flertallets forslag på dette punktet. Det vil særlig gjelde dersom flertallets forslag i § 3-5 blir gjeldende, det vil si at rektor skal ivareta et helhetlig ansvar for ledelse av institusjonen, uavhengig av om rektor er ansatt eller valgt. Rektor vil da være øverste daglige leder for alle ansatte, og ansattes stemmer ved valg bør i en slik situasjon telle likt. Universitetsdirektøren mener også at det ikke er gitt tilstrekkelig begrunnelse for at ulik vekting har positiv betydning for institusjonen og bør videreføres av den grunn. Dette spørsmålet har i liten grad vært berørt i den interne høringen som er gjennomført ved UiT, men noen enheter har pekt på at ulik vekting av stemmene er uheldig.

Universitetsdirektøren foreslår at universitetsledelsen gis fullmakt til å utforme et høringssvar til Kunnskapsdepartementet på basis av styrebehandlingen 17. juni 2020.

Jørgen Fosslund
universitetsdirektør

Odd Arne Paulsen
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og krever ikke signatur